

ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИГА ТАХДИД СИФАТИДА ФАВҚУЛОТДА ХОЛАТЛАР ТУШУНЧАСИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Рахматов Мохиржон Қосимович

Жамоат хавфсизлиги университети Магистратураси тингловчиси подполковник

Аннотасия: Ушбу мақолада Жамоат хавфсизлигига тахдид ва унда фавқулотда ҳолатларни келиб чиқиши ни олдини олишни ўзига хос хусусиятлари тушунчаси, хавфсиз ҳудуд, Жамоат хавфсизлиги ҳозирги кундаги дунёдаги глобал муаммолардан бири деган фикр юритилиб, бизнинг юртимизда шу Жамоат хавфсизлигини таъминлашни янги усуллари ривожланган давлатлар тажрибаси асосида ишлаб чиқиш ва ундан кенг кўламда амалётда фойдаланиш ҳақида айтиб ўтилган.

Калит сўзлар: Жамоат хавфсизлиги, фавқулотда ҳолатлар, Президентимизнинг сўзлари, Жамоат хавфсизлик концепсияси, хорижий давлатлар тажрибаси.

Бугунги глобаллашув ва жадаллашув шароитида жамоат хавфсизлигини таъминлаш, фавқулотда ҳолатларни олдини олиш, энг аввало мамлакатда, унинг маъмурий ҳудудларида, қолаверса, дунёда, ён атрофимиздаги давлатларда содир бўлаётган воқеа, ҳодиса ва жараёнлар билан боғлиқ ҳолда жамоат хавфсизлиги ҳолатига таъсир этувчи қонуниятлар ва омилларни доимий равишда мониторинг ҳамда таҳлил қилиб бориш, шунингдек, унинг натижаларидан унумли фойдаланиш энг долзарб масалалардан ҳисобланади.

Бутун дунёни кўплаб давлатларидаги бугунги кундаги кескин вазият - иқтисодий инқирознинг чуқурланиши, жамиятда одоб-ахлоқ қадриятларнинг пасайиб кетиши, аҳолининг турли ижтимоий гуруҳ ва қатламларнинг манфаатлари ўртасида зиддиятларнинг кескин кучайиши билан характерланади.

Ушбу шароитларда ижтимоий можаролар ҳавфининг янги манбаларини келиб чиқиши ва жамоат хавфсизлигини таъминланиш ҳолатларига бўлган заруратни вужудга келиши натижасида ривожланишни оғирроқ оқибатларига олиб келишни бошлади. Кўпинча, улар кутилмаганда рўй бермоқда. Жуда катта қурбонлар, кулфатларга сабаб бўлмоқда. Энг фожиалиси - инсонлар қурбон бўлмоқда. Беқарор, адоватли вазият вужудга келмоқда. Ижтимоий ривожланиш ва тараққиёт жараёнлари секинлашмоқда. Аҳолида эртанги кунга ишончсизлик, ўз ҳаётидан, қариндош-уруғлари ва яқин кишиларининг ҳаётидан хавотир ҳисси уйғонмоқда. Ва энг муҳими, воқеаларнинг олдиндан билиб бўлмайдиган тарзда бундай ривожланиши мамлакат танлаб олган сиёсий ва иқтисодий йўлни амалга ошириш мумкинми, йўқми деган масалани кўндаланг қилиб қўймоқда. Ушбу манбаларни вужудга келишининг бир қатор сабаблари оқибатида, асосан иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий вазиятда, ҳам давлат, ҳам унинг регионларини камраб олаётган туб ўзгаришлар сабабли аҳолининг яшаш шароитлари тубдан ёмонлашиб, паст кўрсаткич даражаси томонга қараб бормоқда.

Умуман олганда ижтимоий можароларни ижтимоий тизими ва иқтисодий имкониятлар комплекси фавқулотда вазиятларда жамоат хавфсизлигини ҳамда дунёдаги айрим давлатларнинг ўз ҳудудидаги аҳолиси аксариятининг минимал эҳтиёжларини

таъминламаётганлиги билан характерлаш мумкин. Уларда жиноятчиликнинг кескин ўсиши, митинг кўринишдаги фаоллиги, ҳукукий тартибсизликлари ва бошқа жамиятга қарши кўринишларига сабаб бўлмоқда. Бу ерда экстремистик кўринишларда ўзини кўрсатаётган иқтисодий, сиёсий, ижтимоий, миллий, ҳудудий, диний ва бошқа зиддиятлар ҳар хил кўринишдаги низоларни жадаллаштиришни келтириб чиқармоқда. Уларнинг энг жиддий шакли сифатида ҳозирги миллатлараро ва ҳарбий можароларни, митингларни, оммавий тартибсизликларни айтиш мумкин. Улар вақти келганда ўзининг регионлар ҳудудидан четга ҳам чиқмоқда.

Ушбу можароларни бартараф этиш ва фавқулотда вазиятларда жамоат ҳавфсизлигини таъминлашга ҳар бир давлат ўзининг фавқулотда вазиятларда жамоат тартибини сақлашга мўнжалланган куч воситаларини жалб қилади. Замонавий даврда хорижий давлатлар тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, бутун дунёдаги маҳаллий, минтақавий ва федерал ташкилотлар фавқулотда вазиятларда жамоат ҳавфсизлигини таъминлашни ташвиш ва аҳамиятга эга бўлган асосий йўналишлардан бири сифатида аниқладилар. Улар жой аҳолиси ҳамда жамиятнинг ҳавфсиз ҳаёт кечирishiни таъминлаш учун янги бўлим ва идораларни ташкил эмокдалар. Бу шуни англатадики, фавқулотда вазиятларда жамоат ҳавфсизлигини таъминлаш бугунги кунда кўп қиррали ва улкан аҳамиятга эга бўлган мавзулардан бири бўлиб келмоқда.

Бизнинг юртимизда бундай вазиятни олдини олиш ва бартараф этиш учун Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 29 ноябрдаги 27-сонли фармони билан тасдиқланган “**Жамоат ҳавфсизлиги Концепсияси**” қабул қилинди ва шу концепсияга асосан бир қанча қонун ҳужжатларига ўзгартиришлар киритилди ва шу билан бирга яна Жамоат ҳавфсизлигини таъминлашга оид бир қанча ҳукукий, меъёрий ҳужжатлар ишлаб чиқилиб уларни амалётга тадбиқи жадаллик билан амалга оширилмоқда. Ушбу Концепсиянинг 2-бандида, Жамоат ҳавфсизлигини таъминлаш соҳасини давлат томонидан тартибга солинишида иштирок этувчи субъектлар аниқ белгилаб берилган, улар: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, Ички ишлар вазирлиги, Миллий гвардия, Фавқулотда вазиятлар вазирлиги, Давлат ҳавфсизлик хизмати, Бош прокуратура, Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлиги, Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги, Соғлиқни сақлаш вазирлиги, маҳаллий давлат ҳокимияти органларидан иборат.¹ [1]

Юртимизда ҳам фавқулотда вазиятларда жамоат тартибини бузилиш ҳолати, аҳолининг оммавий фаоллигининг кўринишлари (митинглар, намойишлар, йиғилишлар) 2022 йил июл ойида Қорақалпоғистон Республикасида содир этилганлиги, ўзини ёрқин кўрсатган давлатимизнинг бош қомуси конституциямизга киритилаётган ўзгартиришлардан норози қиёфадаги намойиш кўрсаткичлари билан характерланади. Ушбу тадбирларда юзлаб одамлар иштирок этди. Бундай рухсат этилмаган аҳолининг норози қиёфадаги конституциямизга киритилаётган ўзгартиришларга қарши оммавий чиқишлари, шу оммавий тартиббузарлик содир этилган жойда, 2021 йил 15 декабрда қабул қилинган “**Фавқулотда ҳолат тўғрисидаги**” Ўзбекистон Республикасининг 737-сонли конституциявий қонунига асосан комендантлик соатини ташкил этилишини талаб қилди ва комендантлик соати ташкиллаштирилди, комендантлик соатига белгилаган талабга кўра шу жойда яшовчи аҳолининг сутканинг махсус берилган рухсатномаларсиз ва шахсни тасдиқловчи ҳужжатларсиз кўчаларда ҳамда бошқа жамоат жойларида ёхуд турар

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 29 ноябрдаги 27-сонли фармони билан тасдиқланган “**Жамоат ҳавфсизлиги Концепсияси**”.

жойдан ташқарида бўлишларига таъқиқ белгиланди. Бу олиб борилган тезкор сай ҳаракатлар натижасида тинч аҳолининг осойишта ҳаётини яна ўз изига тушишига эришилди.

Дунё миқёсида рухсат этилмаган аҳолининг оммавий чиқишлари келтирилган статистик маълумотларга кўра, сифат ўсиши ва ўта криминогенлиги билан характерланади. Бу эса уларга жамоат хавфсизлигига таҳдид қилувчи мустақил омил сифатида қарашга асос беради.

Аҳолининг ушбу оммавий фаоллиги кўринишдаги шакли ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг алоҳида эътиборини тортади, чунки рухсат берилмаган митинг чиқишлари, оммавий тартибсизликларга айланиб кетганлиги юзлаб жабр кўрган фуқаролар учун тасаффури қила олмайдиган ходисага айланиши мумкин.

Мазмун-моҳияти бўйича юқорида айтиб ўтганимиздек, 2022 йил июл ойидаги Қорақалпоғистон Республикаси мисолида юзлаб аҳолининг оммавий сиёсий йўналишдаги митинглар, йиғилишлар, намоёнишчилардан ташкил топганлиги билан изоҳланади.

Жамоат хавфсизлигини гуруҳ таркибида бузишга ҳаракат қилишдан келиб чиққан оммавий тартибсизлик қуйидаги маълумотларга эга.

Уларнинг умумий сони юзлаб одамни ташкил қилган. Уларнинг ҳаммаси конституциямизга киритилаётган ўзгаришларни ниқоб қилган ҳолда, давлат ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларга қарши, норози қиёфада, жанговар ҳаракатга мойил характердаги йўналишда бўлган.

Намоёнишкорона норози қиёфада чиқишларнинг турли кўринишлари, халқни эътиборини жалб қилиш ва шу халқни намоёнишга чиқишга мажбурлаш билан ўз аксини топган, бунда ўша ердаги маҳалла фуқаролар йиғинларининг ўз ҳудудидаги вазиятни яхши билмаслиги, халқ фикри билан қизиқмаганлиги, шу билан бирга ёт ғоя таъсирида жанбушга келган айрим шахсларнинг давлат тузимига қарши оғзаки ташвиқотлар ҳам оммавий норозиликлари сезиларли чайқалишига сабаб бўлган. Жумладан, давлатимиз бош қомуси бўлган конституциямизнинг 70-моддасидан, 75-моддасигача киритилмоқчи бўлинган ўзгартиришлар ниқоб қилиб олиниб, ўзида жамоат хавфсизлигига таҳдидни жараёнини сақлаган. Ваҳоланки Ўзбекистон Республикасида Конституциясининг “Конституциявий тузумни зўрлик билан ўзгартиришни мақсад қилиб кўювчи, Республиканинг суверенитети, яхлитлиги ва хавфсизлигига, фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларига қарши чиқувчи, урушни, ижтимоий, миллий, ирқий ва диний адоватни тарғиб қилувчи, халқнинг соғлиғи ва маънавиятига тажовуз қилувчи, шунингдек ҳарбийлаштирилган бирлашмаларнинг, миллий ва диний руҳдаги сиёсий партияларнинг ҳамда жамоат бирлашмаларининг тузилиши ва фаолияти тақиқланади.

Шунинг учун ҳам Тараққиёт стратегиясида: “16-мақсадида: “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг содир этилишига сабаб бўлган шарт-шароитларни ўз вақтида аниқлаш ва бартараф этишнинг самарали тизимини яратиш”; 17-мақсадида эса: Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг янги қиёфасини шакллантириш ва уларнинг фаолиятини халқ манфаатлари, инсон кадр-қиммати, ҳуқуқ ва эркинликларини самарали ҳимоя қилишга йўналтириш”² белгиланган.

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 15 апрелдаги «Жамоат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида профессионал кадрларни тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-5077-сонли қарори. // URL: <http://www.lex.uz>.

Жамоат хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва жиноятчиликка қарши курашишнинг яхлит тизимини шакллантириш, айниқса ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларининг энг куйи бўғинидан республика даражасигача самарали фаолиятини йўлга қўйиш ва замонавий иш услубларини жорий этиш орқали мамлакатимизда ҳуқуқ-тартибот ва қонунийликни мустаҳкамлаш, аҳолининг тинчлиги ва осойишталигини таъминлаш мақсадида улар фаолиятини ташкил этишнинг мутлақо янги механизмларини, айниқса таянч пунктлари негизда маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканларини босқичма-босқич ташкил этилиши жамоат хавфсизлигини назарий-ҳуқуқий таъминлашга янги ёндашувни талаб этади.

Жамоат хавфсизлигини таъминлашни сифат жиҳатдан янги босқичга олиб чиқиш орқали мамлакатимизнинг тинчлиги ва осойишталигига бўлган ҳар қандай таҳдидларнинг олдини олиш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида юқори малакали мутахассисларни тайёрлаш тизимини илғор халқаро стандартлар асосида такомиллаштириш, шунингдек, замон талабларидан келиб чиқиб, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ва Қуролли Кучларнинг кадрлар салоҳиятини ошириш мақсадида, Миллий гвардия Ҳарбий-техник институти Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети этиб қайта ташкил этилди.

Университетнинг асосий вазифалари ва фаолият йўналишлари этиб қуйидагилар белгиланди:

жамоат хавфсизлигини таъминлаш бўйича фаолиятни самарали ташкил этишга қодир бўлган малакали мутахассисларни тегишли ихтисослик ва ҳуқуқшунослик йўналишлари бўйича чуқурлаштирилган ҳолда ўқитиш ҳамда уларни жанговар ва жисмоний тайёргарликдан ўтказиш орқали мақсадли тайёрлаш;

Қуролли Кучлар ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар учун кадрларни маънавий-ахлоқий тарбиялашнинг самарали тизимини жорий этиш, уларда ҳуқуқий маданиятни шакллантириш ҳамда ватанпарварлик ва юксак одоб-ахлоқ сифатларини камол топтириш орқали чуқурлаштирилган ҳолда тайёрлаш;

ҳарбий ватанпарварлик, маънавий-маърифий тарбия ва ёшлар билан ижтимоий ишлаш йўналишида ўқув-тарбия муассасалари тарбиячиларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш;

ўқув жараёнини ўқитишнинг замонавий шакл ва услублари, педагогик ва ахборот технологияларини қўллаган ҳолда назария ва амалиёт узвийлигини таъминлаш орқали ташкил этиш;

олий малакали илмий-педагогик кадрларни тайёрлаш, жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг энг долзарб муаммолари бўйича комплекс илмий тадқиқотларни, шу жумладан маҳаллий ва халқаро грантларни жалб этган ҳолда, ўтказиш;

ўқув жараёнига хорижий мамлакатларнинг нуфузли таълим ва илмий-тадқиқот муассасаларининг малакали мутахассисларини жалб этиш, шунингдек, қўшма илмий тадқиқотларни ўтказиш ва педагогик тажриба алмашиш соҳасида доимий халқаро ҳамкорликни амалга ошириш.

Мазкур вазифаларни самарали амалга ошириш учун 2021/2022 ўқув йилидан бошлаб, Университетда профессионал кадрларни тайёрлаш жараёнига бакалаврият ва магистратурани ўз ичига олувчи икки босқичли олий таълим тизими жорий этилди. Жамоат хавфсизлигини назарий-ҳуқуқий таъминлаш фани магистратурада ўқитилиши

белгиланди. Бундай юқори даражадаги сай ҳаракатларни давлатимиз томонидан амалга оширилиши келажакда юртимизда жамоат хавфсизлигини таъминлашда ўзининг юқори савиядаги натижаларини кўрсатади.

Жамоат хавфсизлигига таҳдидлар Қорақалпоғистон Республикасининг бир қатор ҳудудларида миллатлараро можароларни ҳам касб этди. Миллий тотувликка ва давлат тузимига қарши аҳолининг оммавий норозилигини ташкил қилди. Ҳозирги кунда дунё миқёсида миллатлараро омилига Жамоат хавфсизлиги соҳасида энг криминоген омил сифатида қараш мумкин. Шунинг учун қуйидаги этно-мафкуравий можароларни турларга ажратиш лозим:

- азалдан талаш бўлиб келаётган ҳудудлар бўйича можаролар;
- этник ҳудуднинг маъмурий мақоми бўйича можаролар;
- бир қатор регионларда этно-демографик вазиятдан келиб чиққан можаролар;
- халқларни депортациясининг тарихий садоси сифатида вужудга келган этно-худудий характерга эга можаролар.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганидек: “Бугунги кунда дунёнинг айрим минтақаларида тобора кескинлашиб бораётган қонли можаро ва зиддиятлар, терроризм ва экстремизм хавфи биздан доимий огоҳ ва хушёр бўлишни талаб этмоқда”. Мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотлар доирасида аҳолининг тинч ва осойишта ҳаётини таъминлаш ҳамда жамиятимизда қонунга итоаткорлик ва жамоат хавфсизлиги маданиятини шакллантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Барчангизга аён, ҳозирги кунда дунё миқёсида бешафқат рақобат, қарама-қаршилик ва зиддиятлар тобора кескин тус олмоқда. Диний экстремизм, терроризм, гиёҳвандлик, одам савдоси, ноқонуний миграция, «оммавий маданият» каби хавф-хатарлар кучайиб, одамзот асрлар давомида амал қилиб келган эътиқодлар, оилавий қадриятларга путур етказмоқда. Мана шундай ва бошқа кўплаб таҳдидлар инсоният ҳаётида жиддий муаммоларни келтириб чиқараётгани – айни ҳақиқат ва буни ҳеч ким инкор этолмайди. Шундай ҳозирги кундаги кескин вазиятда бизнинг Республикасмизда Жамоат хавфсизлигини фавқулотда ҳолатларда таъминлаш йўналишидаги ишларни «Халқ манфаатларига хизмат қилиш» тамойили асосида ташкил этишнинг мутлақо янги механизм ва тартиблари жорий этилиши, давлат органларининг жамоатчилик тузилмалари билан ўзаро мақсадли ҳамкорлигини йўлга қўйилиши айни муддао десак муболаға бўлмайди.

Хулоса ўрнида шуни айтиш лозимки, юқорида айтиб ўтилган ҳозирги кундаги дунёдаги глобал ўзгаришлар, қарама-қаршилик ва зиддиятлар тобора кескин тус олиб бораётган, бошқа кўплаб таҳдидлар инсоният ҳаётида жиддий муаммоларни келтириб чиқараётган ва буларнинг оқибати Жамоат хавфсизлигига фавқулотда ҳолатларда таҳдидни юзага келтираётган бир пайтда, халқ фаровонлиги йўлида жамоат хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг содир этилишига сабаб бўлган шарт-шароитларни ўз вақтида аниқлаш ва бартараф этишнинг самарали тизимини яратиш, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг янги қиёфасини шакллантириш ва уларнинг фаолиятини халқ манфаатлари, инсон кадр-қиммати, ҳуқуқ ва эркинликларини самарали ҳимоя қилишга йўналтириш лозим деган фикрдаман.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 15 апрелдаги “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида профессионал кадрларни тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-5077-сонли қарори. // URL: <http://www.lex.uz>.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 29 ноябрдаги 27-сонли фармони билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси жамоат хавфсизлиги концепсияси.
3. Ўзбекистон Республикасининг 2021 йил 15 декабрда қабул қилинган 737-сонли конституциявий қонуни “Фавқулотда ҳолат тўғриси”да.
4. Ўзбекистон Республикасининг конституцияси.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ”Ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги 2017 йил 18 апрелдаги, 2896-сонли қарори.